

Дробот О.В., професор кафедри психології факультету № 7 ЛДУВС МВС України, доктор психологічних наук

ПСИХОСЕМАНТИЧНА ПАРАДИГМА ЯК МЕТОДОЛОГІЧНИЙ БАЗИС ДОСЛІДЖЕННЯ СВІДОМОСТІ УЧАСНИКІВ АТО

Психологічні дослідження індивідуальної системи значень в свідомості людини здійснюються за допомогою психосемантичних методів. Психосемантика вивчає психологічне сприйняття людиною значень і смислів об'єктів, понять, знаків, знакових виразів у процесі інтерпретації цих об'єктів. Тому одне з основних завдань цієї дисципліни – побудова семантичного простору, тобто знаходження системи тих латентних факторів, у рамках яких респондент діє, так чи інакше оцінюючи об'єкти. Необхідно підкреслити, що досліджуваний, як правило, не дає собі звіту в існуванні цих факторів, що впливають на його розуміння, переживання, емоційні стани.

Класична формула усвідомлення об'єктів світу, запропонована С.Л. Рубінштейном: «зовнішнє через внутрішнє» описує характер впливу зовнішніх, соціальних причин буття на свідомість. Інша формула: «...усвідомлення – завжди процес певного внутрішнього співвіднесення» (Б.С. Братусь [1, с. 86]) наголошує на формуванні індивідуальних смислових систем через суб'єкту активність особистості.

Сьогодні ці два підходи цілком відповідають психосемантичній моделі дослідження як суспільної, так і індивідуальної свідомості – така модель передбачає дослідження групової свідомості через індивідуальну. Вивчення індивідуальних закономірностей творення та формування свідомості передбачає пошук тієї вибірки носіїв групової свідомості, які одночасно виступають її творцями [11]. Семантичний простір є дослідницькою моделлю структури індивідуальної свідомості людини, на основі якої відбувається сприймання неї об'єктів, їхня класифікація та порівняння.

Метод семантичного диференціала спрямований не тільки на пошук семантичного простору й аналіз покладених у його

основі факторів, але й на вивчення взаємного розташування об'єктів у цьому просторі, тобто розходжень у сприйманні об'єктів, розглянутих респондентом.

При реконструкції категоріальних структур індивідуальної свідомості, що опосередковують сприйняття об'єкта у зовнішньому та внутрішньому середовищі, відбувається моделювання суб'єктивної картини світу (або окремої проблеми) в тому вигляді, в якому вона представлена у свідомості окремої людини.

У сфері психосемантичних досліджень існують відчизняні експериментальні напрацювання з вивчення психосемантичного змісту свідомості, зокрема праці Лозової О.М. – дослідження етнічної свідомості українця, Дробот О.В. – дослідження управлінської свідомості керівника. Моделі образу світу професіонала досліджено у працях Н.Ф. Шевченко, Г. В. Ложкіна, Н.А. Кучеровської.

В зарубіжній психологічній науці ми відштовхуємося від праць В.Ф. Петренка, які спираються на запропоновану О.М. Леонтьєвим трактовку свідомості як індивідуальної системи значень, поєднаних із чуттєвою тканиною, яка у свою чергу через сприйняття пов'язана із предметним світом і особистісними смислами. Як зазначає В.Ф. Петренко, дане трактування є за своєю суттю семіотичним. З цієї точки зору генезис і трансформація значень, які є складовою свідомості, відображають механізм змін і трансформації свідомості в цілому.

Логічно, що дослідження свідомості учасників АТО можуть будуватися в психологічній теорії і пояснювальній парадигмі науки психосемантики як одного з напрямків загальної психології. Застосування психосемантичного підходу в якості основного зумовлюється тим, що свідомість людини як предмет дослідження підпорядковується психосемантичним постулатам, має психосемантичну структуру і зміст [2]. Продуктом свідомості людини-учасника АТО є сукупний образ світу, що належить усім учасникам бойових дій які перебували на війні приблизно однаковий час. Зміст свідомості людини, що знаходиться в АТО, втілюється в систему значень і смислів відповідних військової ситуації як перетвореної форми дійсності. Не потребує доказів також існування певної (можна казати «професійно-АТОшної») субмови учасників війни на

сході України (втіленої в особливостях їх мовлення) із зафіксованою в ній специфічною системою (належних тільки цієї групі) значень як способу фіксації військового досвіду учасника АТО.

Список використаних джерел

1. Братусь Б. С. Смысловая вертикаль сознания личности (к 20-летию со дня смерти А. Н. Леонтьева) / Б. С. Братусь // Вопросы философии. – 1999. – № 11. – С. 81–89.

2. Дробот О.В. Психосемантика управлінської свідомості керівника: Монографія / Ольга Вячеславівна Дробот. Одеса: ОНУ ім. І.І. Мечникова; Донецьк: ТОВ «Східний видавничий дім», 2014. – 372 с.

Кузьменко Б.В., професор кафедри автоматизації та комп'ютерно-інтегрованих технологій Академії муніципального управління, доктор технічних наук, професор

ЕНЕРГЕТИЧНА ТА ІНФОРМАЦІЙНА СКЛАДОВІ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ В УКРАЇНІ

Енергетична складова «гібридної війни». Важливим елементом ведення «гібридної війни», що наочно продемонструвала російська агресія, являється і вплив на життєдіяльність суспільства. При цьому енергетична інфраструктура стала предметом особливої уваги з боку агресора, оскільки її захоплення (чи руйнування) не лише завдає значного економічного збитку, але і погрожує стійкому функціонуванню системи життєзабезпечення суспільства в цілому. Слід зазначити, що використання потенціалу енергетики як «енергетичної» зброї було відкрито проголошено в 2003 р. в Енергетичній стратегії Російської Федерації до 2020 р.: в документі відзначалося, що потужний паливно-енергетичний комплекс Росії «є базою розвитку економіки, інструментом здійснення внутрішньої і зовнішньої політики». І це не просто декларація намірів, а реальний інструмент впливу, який Росія неодноразово використала у своїх інтересах (у тому числі через